

بررسی مراحل کسب معرفت امام زمان (علیه‌السلام) با محوریت دعای ندبه

امیر ثنائی شرامین^{۳۴}

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۶/۲۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۷/۰۲

چکیده:

خداوند انسان را بر اساس معرفت خلق کرده است وقتی انسان به دنبال چستی و چرایی است یعنی به دنبال معرفت است. اما بالاترین مرحله معرفت خداوند است و معرفت امام زمان مقدمه برای معرفت خداوند است. با توجه به اینکه نحوه‌ی کسب معرفت امام زمان مجهول بود بر آن شدیم تا نحوه‌ی اکتسابی معرفت را با محوریت دعای ندبه استخراج کنیم. در آخر این نتیجه به دست آمد که معرفت بر ۲ قسم شد ۱- معرفت اکتسابی ۲- معرفت اعطایی. در معرفت اکتسابی فرد به دنبال کتاب‌ها، زیارات و ادعیه‌ای که در مورد حضرت نوشته شده است، می‌رود و با خواندن و تأمل در آنها نسبت به حضرت معرفت پیدا می‌کند و در معرفت اعطایی فرد با عمل کردن به شریعت، قلب خود را برای دادن معرفت از طرف حضرت آماده می‌کند یعنی باید سعی در تزکیه نفس و اتصاف آن به صفات فاضله اخلاق کند و از ارتکاب رزایل اخلاقی اجتناب کند تا بین فرد و حضرت سنخیت ایجاد شود و فرد قابلیت اعطای معرفت را داشته باشد.

کلید واژگان: معرفت، امام زمان، دعای ندبه، معرفت اکتسابی، معرفت اعطایی

^{۳۴} دانش پژوه سطح ۳ حوزه علمیه قم

مقدمه

خداوند انسان را اساساً بر اساس معرفت خلق کرده است (مجلسی، بحارالانوار، ۱۴۰۳ق: ج ۸۴، ص ۱۹۹ و ۳۴۴). به طوری که آدمی از آنگاه که متولد می شود بعد از آنکه چشم به جهان می گشاید سؤال از چیستی و چرایی می کند و می خواهد نسبت به تمام اشیاء معرفت و شناخت پیدا کند.

انسان با توجه به شناخت و معرفت سطحی خود به دنبال کسب بالاترین مرحله معرفت است این که آن کس که او را خلق کرده است را بشناسد و نسبت به او معرفت پیدا کند اما چون خداوند محسوس نیست لزوماً باید از باب قانده لطف (شیخ مفید، النکت الاعتقادیة، ۱۴۱۳ ق، ص ۳۵). یک ولی بفرستد تا انسان ها از طریق او به خداوند معرفت پیدا کنند بس قبل از معرفت الله، معرفت امام مطرح است که مقدمه برای معرفت پروردگار عالم است.

در شریعت مقدس اسلام معرفت امام جایگاه ویژه ای دارد طوری که پیغمبر (صلی الله علیه و آله) فرمود: «من مات ولم يعرف امام زمانه مات میتة جاهلیة» یعنی هر کس بمیرد و امام زمان خویش را نشناسد به مرگ جاهلیت مرده است. (موسوی اصفهانی، مکمال المکارم، ۱۳۸۷: ج ۱، ص ۴۹). و در روایت دیگری از امام صادق (علیه السلام) وارد شده است: جاهلیت، کفر و نفاق و گمراهی است) (کلینی، اصول کافی، ۱۳۸۱: ج ۲، ص ۷۹).

اهمیت این تحقیق در این است که به دنبال جمع بندی مراحل است که توسط آن می تواند به معرفت امام زمان (علیه السلام) رسید تا مسلمانان مسلمان بمیرند مبتلا به شرک و نفاق نشوند و این مسئله چنان حائز اهمیت است که تمام مسلمانان باید به این معرفت برسند و گرنه انکار مسلمانان نمرده اند.

در این تحقیق سعی شده است که از یکی از آموزه های دینی خود که دعای ندبه می باشد انجام گیرد تا از کلام معصوم (امام صادق علیه السلام) نحوه ی اکتساب معرفت را دریابیم (برقی، المحاسن، بی تا: ج ۱، ص ۲۷۶ - ۲۷۷). چون ما جاهلیم و آنان عالمان معرفت خدا، انگیزه بنده از نوشتن این تحقیق که به روش تحلیل عقلی و نقلی صورت گرفته است

بررسی مراحل کسب معرفت امام زمان (علیه السلام) با محوریت دعا

این است که به این گونه سوالات پاسخ دهم که چگونه می‌توان به معرفت امام زمان (علیه‌السلام) رسید؟ چه کنیم تا به مرگ جاهلیت دچار نشویم؟ افراد زیادی در صد این بوده‌اند که نحوه‌ی کسب معرفت امام زمان (علیه‌السلام) را بنمایانند اما بنده با جستجوی زیاد کسی را ندیدم که با محوریت دعای ندبه این طور معرفت را نمایان کند.

امتیازات تحقیق:

- ۱- سعی در ایجاد معرفت‌سازی
- ۲- پاسخ به ایرادات و اشکالات
- ۳- با محوریت یکی از آموزه‌های دینی (دعای ندبه)

معنای معرفت:

معرفت در لغت از ماده‌ی عرف یعرف به معنای شناخت و علم می‌باشد (ابن فارس، ۱۴۰۴ق: ج ۴، ص ۲۰۷).

معرفت بر ۲ قسم است اکتسابی و اعطایی که توضیح آن خواهد آمد. دعای ندبه در واقع زیارتی از امام زمان (علیه‌السلام) است که در عین حال نکات برجسته اصول عقاید را آشکار کرده و وظایف شیعیان را تعلیم داده تا اهل ایمان در اعتقاد به مقام ولایت به وظیفه خود آشنا شوند این دعا ثابت می‌کند که هم‌اکنون حجت خدا در روی زمین در پس پرده غیبت است و بعد از آن که تباهی و فساد سرتاسر عالم را فراگرفته باشد، آن حجت خدا و منجی عالم بشریت ظاهر شده و زمین را پر از عدل و داد می‌نماید.

این دعا امیدواری و حالت انتظار فرج را در دلها نگه می‌دارد و اغلب مضامین آن مأخوذ از آیات قرآنی است (انبیاء: ۱۰۵، قصص: ۵، نور: ۵۵، نساء: ۶۹، توبه: ۳۳، و ...) که هم بر ارتباط میان عترت و قرآن است و هم دلیل بر که دعا از کلمات معصوم علیه‌السلام است. و دارای معارفی است که در کمتر جای عالم می‌توان مشاهده کرد. چون این دعا از زبان معصوم (امام صادق علیه‌السلام) جاری شده است و یک متد مراحل کسب معرفت امام زمان را ارائه می‌دهد.

در دوران ائمه معصومین (علیه السلام) که دوران خفگان سیاسی بود معصومین سعی می کردند الفاظ معرفتی و ... را در دعاها بنگارند. تا کسی در آنها تصرف نکند چون دعا را به خاطر ثواب ویژه ای می خواندند یا اینکه موقع حاجت و نیاز آن دعا را می خواندند به همین دلیل بعضی از معارف در قالب دعا به دست مسلمانان رسیده است.

اقسام معرفت

۱- اکتسابی

۲- اعطایی

۱- معرفت اکتسابی آن است که انسان به دنبال تحصیل علم به حضرت باشد کتاب هایی که در مورد امام زمان (علیه السلام) نگارده شده است را بخواند و همچنین زیارت ها و ادعیه ای که در مورد آن حضرت موجود است را بخواند و با تأمل در آن زیارات و ادعیه به حضرت معرفت کسب کند که ما در این تحقیق این اکتساب معرفت را با توجه به دعای ندبه شرح خواهیم داد و بعدها معرفتی آن را با توجه به دعای ندبه استخراج خواهیم کرد انشاء الله تعالی

«و وَعَدْتُهُ أَنْ تُطَهِّرَ دِينَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَ لَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ» (مفاتیح الجنان، فرازی از دعای ندبه).

یعنی: وعده دادی به او (پیامبر) اینکه ظاهر گردانی و غلبه دهی دینش را بر همه ادیان، اگر چه مشرکان کراهت داشته باشند. این فراز از دعا مطابق با آیه « وَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَ دِينَ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَ لَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ » (توبه: ۳۳، فتح: ۲۸، صف: ۹) می باشد.

هیچ شکی نیست که در حال حاضر پیروزی همه جانبه اسلام بر تمام ادیان در جهان تاکنون تحقق نیافته است و این که پروردگار عالم خلف وعده نمی کند پس باید یک فردی باشد که خداوند با وجود او اسلام را همگانی کند و پیروز بر تمام ادیان گرداند. طبق روایاتی

بررسی مولود کسب معرفت امام زمان (علیه السلام) با تجریت دعا ندبه

که در منابع اسلامی آمده است فراگیر بودن اسلام را منوط به ظهور مهدی (قائم آل محمد) دانسته‌اند. (کلینی، ۱۳۸۱: ج ۲، ص ۱۲۱).

در تفسیر مجمع‌البیان، از امام باقر (علیه‌السلام) در تفسیر آیه مورد بحث نقل می‌کند که آن بزرگوار فرمود: وعده‌ای که در این آیه است به هنگام ظهور مهدی از آل محمد (صلی الله علیه و آله) صورت می‌پذیرد و در آن روز هیچ کس در روی زمین نخواهد بود مگر اینکه اقرار به حقانیت دین محمد می‌کند. (زمردیان، شرحی بر دعای ندبه، ۱۳۷۴: ج ۱، ص ۴۱۵).

نکات معرفتی اکتسابی این فراز از دعا:

۱- مسلمانان باید یقین کنند که آن حضرت وجود دارد و ظهور خواهد کرد و دین اسلام بر تمام ادیان پیروز خواهد شد چون خداوند خلف وعده نمی‌کند.

۲- حضرت وقتی ظهور کرد حکومت جهانی خواهد داشت چون خداوند می‌فرماید: **لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ.**

«ثُمَّ جَعَلْتُ أَجْرَ مُحَمَّدٍ صَلَوَاتِكَ عَلَيْهِ وَآلِهِ مَوَدَّتَهُمْ فِي كِتَابِكَ فَقُلْتُ قُلْ لَا أَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى وَ قُلْتُ مَا سَأَلْتَكُمْ مِنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ وَ قُلْتُ مَا أَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِلَّا مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا فَكَانُوا هُمْ السَّبِيلَ إِلَيْكَ وَ الْمَسْلُوكَ إِلَىٰ رِضْوَانِكَ» (مفاتیح‌الجنان، فرازی از دعای ندبه)؛ یعنی: پس قراردادی پاداش رسول گرامیت را در کتاب خود قرآن، آنجا که فرمودی: ای پیامبر بگویی: از شما مطالبه اجر و رسالتی نمی‌کنم مگر اینکه کسی بخواهد راهی به سوی خدا در پیش گیرد و راه راست را طی نماید پس همان اهل بیت پیامبر گرامیند که طریق و رهبر به سوی تو و راهنما به سوی بهشت تواند.

نکاتی معرفتی اکتسابی این فراز از دعا:

۱- دستور خداوند متعال بر دوستی و محبت اهل بیت است (شوری: ۲۳). یعنی هر کس می‌خواهد خدایی شود باید امام زمانی شود و این محبت به گونه‌ای است که مربوط به

عالم قلبی است اما در خارج به وجود می آید. انسان باید محبت خود را از مقام اثبات به مقام ثبوت برساند و در محبت وحدت ایجاد کند.

۲- در دنیا نباید به دنبال اغیار گشت چون که، اهل بیت سبیل الله هستند (فکانوا هم السبل الیک). (مفاتیح الجنان، فرازی از دعای ندبه) پس انسانی که می خواهد سیر و سلوک خود را الی الله کند باید به محبت امام زمان چنگ بزند چون حضرت سبیل الله است.

آیت الله فروغی میگوید: محبت اهل بیت، انسان را زود به مقصد می رساند. آری محبتی که توأم با عمل باشد یعنی انسان به وظیفه اش که عمل به شریعت است، عمل کند.

۳- امام زمان (علیه السلام) طریق استوار به سوی رضا و خشنودی خداست (والمسلک الی رضوانک). (مفاتیح الجنان، فرازی از دعای ندبه) پس انسانی که می خواهد به مقام رضای خداوند برسد باید از امام زمان استفاده کند زیرا اوست که انسان را به مقام رضوان می رساند.

«فَعَلَى الْأَطَائِبِ مِنْ أَهْلِ بَيْتِ مُحَمَّدٍ وَعَلَى صَلَواتِ اللَّهِ عَلَيْهِمَا وَآلِهِمَا فَلْيَبْكِ الْبَاكُونَ وَ إِيَّاهُمْ فَلْيَنْدُبِ النَّادِبُونَ» (مفاتیح الجنان، فرازی از دعای ندبه)

یعنی: پس بر پاکان از خاندان نبوت محمد و علی که درود خدا بر آن دو بزرگوار و آل اطهارشان باد، باید گریه کنند گریه کنندگان و برای ایشان زاری و فغان نمایند ندبه کنندگان.

سؤال:

برای چه باید گریه کرد؟ اگر کسی سؤال کند که باید به جای گریه یا قیام کرد

جواب چیست؟

پاسخ: گریه مرتبه شوق و محبت را به حدی بالا می برد که گریه کنندگان برای ایصال به مطلوب خود هر گونه فداکاری و از خود گذشتگی را در خود احساس می نمایند. اصلاً گریه خود عاملی برای پیروزی و سلاهی برای امر جهاد و مبارزه است گریه عواملی در نهاد ایجاد می کند که سبب امیدواری و رسیدن به هدف نهایی است. (طوسی، مصباح المتعبد و سلاح المتعبد، ۱۴۱۱ ق، ج ۱، ص: ۳۶۱: ... و سلاحه البكاء).

نکات معرفتی اکتسابی این فراز از دعا:

۱- گریه بر مظلومیت اهل بیت (علیهم السلام) نشانه‌ی معرفت لازم، شناخت مظلومیت امامان (علیهم السلام) و شناخت حقوقی که از ایشان غصب شده است می‌باشد. امام باقر (علیه السلام) در این باره می‌فرماید: هر کس ناروا بودن آنچه که بر ما وارد شده، ظلمی که بر ما روا داشته، حقوقی که از ما غصب گردیده و مصایبی را که بدان مبتلا شدیم، نشناسد پس با کسی که آن را بر ما وارد ساخته شریک است (مجلسی، بحار الانوار، ۱۳۸۱، ج ۲۶، ص ۱۱۷).

گریه و ندبه نمودن بر امام زمان (علیه السلام) را نباید فراموش کرد. اگر در این زمان بر مظلومیت یک فرد گریه کنیم آن فرد امام زمان است که خود صاحب شرع است ولی بیم جان خود را دارد.

۳- باید مجالسی را تشکیل داد و در آن مجالس متذکر مصیبت و مظلومیت امام زمان نمود و بر آن حضرت گریه کرد. (حمیری، قُرْبُ الْأَسْنَادِ، ۱۴۱۳ق، ج ۱، ص ۳۶).
 «أَيْنَ بَقِيَّةِ اللَّهِ الَّتِي لَا تَخْلُو مِنَ الْعُتْرَةِ الْهَادِيَّةِ» (مفاتيح الجنان، فرازی از دعای ندبه)
 یعنی: کجاست بقیه الله (امام زمان) که بیرون از خاندان آل اطهار و رهبران هدایت کننده نیست.

نکات معرفتی اکتسابی این فراز از دعا:

۱- داعی با به کار بردن کلمه این حالی به خود گرفته که به فقدان چیز مهمی مبتلا شده است. گم کرده‌ای دارد که می‌خواهد او را دریابد، یا شاید داعی می‌خواهد علل گریه و ندبه خود را با ایماء و اشاره بیان کند. یا می‌خواهد شدت محبت خود را در فراق و مهجوری امام زمان ابراز نماید.

۲- این استفهام را می‌توان تلنگری بر این سخن قرار داد که باید به دنبال امام زمان گشت، امام زمان را باید پیدا کرد و نسبت به او معرفت پیدا کرد. نه تنها باید در جهان خود پیدا کرد بلکه در خانواده خود، در جامعه خود، حضرت را پیدا کرد.

همچنین آیت الله فروغی میگوید: ای کاش این حدیث پیامبر را بر خانه‌ها، کوچه‌ها، خیابان‌ها می‌زدند که من و لم يعرف امام زمانه مات میتة جاهلیه. (ابن بابویه، کمال الدین و تمام النعمة، ۱۳۹۵ق: ج ۲، ص ۴۰۹).

۳- بقیه الله از خاندان رسول اکرم است.

«أَيْنَ الْمَعْدُ لِقَطْعِ دَابِرِ الظُّلْمَةِ» (مفاتیح الجنان، فرازی از دعای ندبه)

یعنی: کجاست آن آقا، آن کسی که، امامی که برای ریشه کن کردن ستمکاران مهیا و آماده است).

نکات معرفتی و اکتسابی این فراز از دعا

۱- امام زمان (علیه السلام) در پس پرده غیبت حاضر است و به فرمان خدای تعالی به موقع می‌آید و مأموریت خود را انجام می‌دهد.

۲- دوران ستمکاری پایان خواهد یافت و به دست حضرت تمامی ستمکاران عالم ریشه کن خواهد شد.

«أَيْنَ الْمُنتَظِرِ لِإِقَامَةِ الْأُمَّتِ وَالْعِوَجِ» (مفاتیح الجنان، فرازی از دعای ندبه)

یعنی: کجاست آن رهبر مصلحی که انتظار او را داریم بر پا دارد راستی او کجی‌ها را راست نماید.

نکات معرفتی اکتسابی این فراز از دعا:

۱- انتظار فرج، امید و آرزویی برای ظهور یکتا ناجی بشریت، حضرت حجه ابن الحسن، امام زمان است کس که انتظار ظهور مصلح جهانی را داشته باشد همیشه خود را آماده می‌کند که برای حضور به خدمت آن بزرگوار شایستگی پیدا کند. هر چه می‌تواند در تزکیه نفس خود می‌کوشد و خود را متصف به صفات فاضله اخلاقی می‌کند و سعی می‌کند که با امام زمان سنخیت ایجاد کند.

۲- وجود امام زمان (علیه السلام) خیر محض است به گونه‌ای که با آمدنش تمام کج‌روی‌های عالم را اصلاح خواهد کرد و راه راست و درست را نمایان خواهد کرد.

بررسی موهل کسب معرفت امام زمان (علیه السلام) با محوریت دعا نند

«أَيُّنَ الْمُدَّخِرِ لِتَجْدِيدِ الْفَرَائِضِ وَالسُّنَنِ» (مفاتیح‌الجنان، فرازی از دعای ندبه)

یعنی: کجاست آن ذخیره و اندوخته شده تا بیاید و تجدید کند واجبات دینی و سنت‌های از میان رفته را)

سوال: احکام و سنت الهی چگونه تجدید می‌شود؟

پاسخ: این بند از دعا بیانگر آنست که امام زمان (علیه السلام) زمانی ظهور می‌کند که در هر کجا تمام احکام و سنت‌های الهی زیرورو شده باشد و در آنها کج‌روی‌ها و بدعت‌ها نمایان شده باشد و حکومت‌های فاسد آن واجبات یا سنت‌ها را قدغن کرده‌اند و یا مردم آن را فراموش کرده‌اند. (حضرت می‌آید و آنها را تجدید می‌کند).

نکات معرفتی اکتسابی این فراز از دعا

- ۱- کسی می‌تواند در عالم قرائن و سنن را تجدید کند که از طرف خداوند منصوب باشد و به عبارت دیگر به خداوند وصل باشد.
- ۲- حضرت با ظهور خود واجبات و سنت‌هایی که متروک مانده‌اند را تجدید خواهد کرد و غبار غفلت و فراموشی نسبت به آنها را پاک خواهد کرد.
- ۳- منتظر امام زمان باید به تمام واجبات و سنت‌های الهی عمل کند تا آنها متروک نشوند.

«أَيُّنَ الْمُتَّخِرِ (الْمُتَّخِذُ) لِإِعَادَةِ الْمِلَّةِ وَالشَّرِيعَةِ» (مفاتیح‌الجنان، فرازی از دعای ندبه)

یعنی: کجاست آن برگزیده‌ای که انتخاب شده است برای برگرداندن آئین ملی و شریعت مقدس محمدی.

نکات معرفتی اکتسابی این فراز از دعا

- ۱- دین اسلام مشتمل بر احکام و قوانین پیامبران قبل است (یعنی دینی است جامع) حضرت با آمدن خود آئین آنان را نیز در اسلام زنده خواهد کرد. (سایت پرتال جامعه علوم انسانی).

۲- شریعت کامل محمدی دوباره بازگردانده خواهد شد یعنی چه بسا احکام و که در دوران امامان بوده است اما دست تحریف بر آنها زده شده است که به دست مبارک امام زمان احیاء خواهد شد. (ابن مشهدی، المزار الکبیر، ۱۴۱۹ ق، ص ۶۶۵: وَأَعْمَرَ اللّٰهُمَّ بِهِ بِلَادِكَ، وَأَحْيِ بِهِ عِبَادِكَ...، وَأَجْعَلْهُ اللّٰهُمَّ مَفْرَعًا لِمَظْلُومِ عِبَادِكَ، ...، وَمُجَدِّدًا لِمَا عَطَلَ مِنْ أَحْكَامِ كِتَابِكَ...)

۳- مسائلی که مستحده است حکم آنان نیز روشن خواهد شد.

«أَيْنَ الْمُؤْمَلُ لِإِحْيَاءِ الْكِتَابِ وَحُدُودِهِ» (فرازی از دعای ندبه)

یعنی: کجاست آن آقا که آرزو داریم بیاید برای احیاء قرآن و بر پا داشتن حدود و احکام آن.

نکات معرفتی اکتبایی این فراز از دعا

۱- امام زمان قرآن را احیاء خواهد کرد و آیات محکم و متشابه، ناسخ و منسوخ و ... را تبیین خواهد کرد.

۲- اجرای کامل احکام الهی در حکومت امام زمان به وقوع خواهد آمد. اگر قدری متوجه جهانی که در آن زندگی می‌کنیم، بشویم می‌بینیم که قاتل حد قصاص نمی‌خورد شراب‌خوار حد نمی‌خورد، زانی حد نمی‌خورد و ... پس منتظر مانیم که معجزی حدود الهی خواهد آمد.

«أَيْنَ بَابُ اللَّهِ الَّذِي مِنْهُ يُؤْتَى» (فرازی از دعای ندبه)

یعنی: کجاست آن در رحمت الهی که از آن درگاه به سوی معرفت و شناسایی او وارد شوند.

معنای باب الله چیست؟

۱- اینکه امام زمان باب ایمان به خداست همچنان که در زیارت جامعه کبیره می‌خوانیم «و ابواب الایمان» (ابن بابویه، من لا یحضره الفقیه، ۱۴۱۳ق: ج ۲، ص ۶۱۰). اشاره بر اینکه مراتب غائی ایمان باید زیر نظر آن بزرگواران طی شود و دروازه‌های ایمان باید وسیله‌ی

این بزرگواران گشوده شود. و هنگام قیام امام زمان نیز حضرت دروازه‌های ایمان را بر تمام نقاط جهان می‌گشاید.

۲- اینکه امام زمان باب رحمت و نعمت الهی است که از طریق آن بزرگوار به اهل عالم افاضه می‌شود.

۳- اینکه امام زمان باب الحوائج است و حاجات مردم در مقام توسل به او برآورده می‌شود.

۴- اینکه امام زمان باب امتحان خلایق است که بوسیله او مردن آزمایش می‌شوند یعنی حجت بر خلایق است (زمریان، شرحی بر دعای ندبه، ۱۳۷۴: ج ۱، ص ۵۱۵)

نکات معرفتی اکتسابی این فراز از دعا

۱- امام زمان باب‌الله است یعنی هر کس می‌خواهد به خداوند معرفت پیدا کند باید از طریق امام زمان وارد شود. زیرا معمول است که وقتی خانه‌ای وارد می‌شوند از آن وارد می‌شوند پس کسی که در دل شوق رسیدن به معرفت خدا را دارد باید از آن که امام زمان است، وارد شود. (فَمَنْ أَرَادَ الْمَدِينَةَ وَالْحِكْمَةَ فَلْيَأْتِهَا مِنْ بَابِهَا: ابن طاووس، إقبال الأعمال، ۱۴۰۹ق: ج ۱، ص ۲۹۶).

۲- کسی به جز امام زمان باب‌الله نیست پس نباید به دنبال اغیار گشت بلکه باید قدم در راه کسی گذاشت که خود معدن معرفت است و خداوند او را باب خودش انتخاب کرده است.

«أَيْنَ وَجْهَ اللَّهِ الَّذِي إِلَيْهِ يَتَوَجَّهُ الْأَوْلِيَاءُ» (فرازی از دعای ندبه)

یعنی: کجاست آن وجه الهی که اولیاء حق به او روی آورده‌اند؟

نکات معرفتی اکتسابی این فراز از دعا

۱- امان زمان وجه‌الله است یعنی پرتویی از وجه نورانی الهی است که نمایانگر عظمت و نیکوئیهای اوست و این همان جلوه‌ای است که صفات جمیله خداوند سبحانه در آئینه مقام ولایت تجلی کرده است.

۲- منظور از توجه اولیاء به سوی آن بزرگوار، همان گردهمائی اصحاب و یاران و دیگران از اهل ایمان هستند که آنان به مجرد اطلاع از ظهور آن جناب برای استقبال او از یکدیگر سبق جسته و با وسایل سریع السیری که در آن زمان در اختیار مردم جهان است از تمام ممالک دنیا به سوی او می‌شتابند.

«أَيْنَ السَّبَبِ الْمُتَّصِلِ بَيْنَ الْأَرْضِ وَالسَّمَاءِ» (فرازی از دعای ندبه)

یعنی: کجاست آن وجود مقدس که بوسیله او افاضات و موهبت‌های الهی، زمین و آسمان را بهم متصل می‌کند.

نکات معرفتی اکتسابی این فراز از دعا

۱- امام زمان سبب متصل بین زمین و آسمان است یعنی هرگونه افاضات که خداوند به زمین و اهل آن می‌دهد به خاطر وجود مبارک امام زمان (علیه‌السلام) است؛ بِيَمِينِهِ رُزِقَ الْوَرَى وَبِوُجُودِهِ ثَبَّتَتِ الْأَرْضُ وَالسَّمَاءُ (مجلسی، زاد المعاد، ۱۴۲۳ق: ص ۴۲۲).

۲- برکت وجود حضرت است که آسمان و زمین باهم اتصال می‌یابد و به خاطر ایشان قوای جاذبه در آنها حکم فرما است.

«أَيْنَ الطَّالِبِ (الْمُطَالِبِ) بِدَمِ الْمَقْتُولِ بِكَرْبَلَاءَ» (فرازی از دعای ندبه)

یعنی: کجاست آن آقا که از خون جد بزرگوارش کشته شده در کربلا انتقام گیرد. یکی از اهداف قیام حضرت حجه علیه‌السلام، طالب خون امام حسین (ع) است. حضرت فرعونیان و یزیدیان را سرکوب خواهد کرد. در زیارت عاشورا می‌خوانیم: و ان یرزقنی طلب ثارکم مع امام هدی ظاهر ناطق بالحق منکم یعنی خدا مرا روزی کند که در رکاب امام مهدی که یاری شده و ظاهر و ناطق بحق است و از شما اهل بیت می‌باشد طلب خونتان را بکنم یعنی من هم با امام زمان باشم و طلب خون امام حسین را بکنم. (ابن قولویه، کامل الزیارات، ۱۳۵۶ش: ص ۱۷۷).

«أَيْنَ صَدْرِ الْخَلَائِقِ (الْخَلَائِقِ) ذُو الْبِرِّ وَالتَّقْوَى» (فرازی از دعای ندبه)

یعنی: کجاست آن پیشوا و صدرنشین و بالاترین مقام خلق عالم که صاحب احسان و نیکویی و در حد اعلاء تقوی و پرهیزگاری است.

نکات معرفتی اکتباسی این فراز از دعا

۱- این که مقامی بالاتر از مقام حجت خدا در روی زمین نیست
 ۲- نیکوکارترین فرد عالم و با تقواترین فرد عالم امام زمین است. ادراک بنده از این سخن این است که نباید دنبال اغیار بگردیم بلکه باید در همه‌ی کارها به امام زمان اقتدا کنیم و امام زمانی باشیم.

«أَيْنَ ابْنِ النَّبِيِّ الْمُصْطَفَى وَ ابْنِ عَلِيٍّ الْمُرْتَضَى وَ ابْنِ خَدِيجَةَ الْغُرَاءِ وَ ابْنِ فَاطِمَةَ الْكُبْرَى» (فرازی از دعای ندبه)

یعنی: کجاست فرزند پیامبر عالیقدر محمد برگزیده خدا و کجاست فرزند علی پسندیده حق، فرزند خدیجه والامقام زیبا، و فرزند فاطمه زهرا عالیه گرانقدر و بزرگوار (در این بخش از دعا اشاره به اصل و نسب امام زمان می‌کند که او کاملاً شناخته شده و در مدت غیبت طولانی‌اش کسی ادعا مهدویت نکند همچنانکه تاکنون در هر دوران دروغگویان و شیادان بسیاری این ادعا را کرده‌اند و گاهی هم بوسیله قدرت‌های بزرگ جهانی و اعمال بیگانه پشتیبانی شده‌اند. و برای تضعیف عقاید شیعیان از آنها حمایت کرده و ایجاد اختلاف نموده‌اند.

«لَيْتَ شِعْرِي أَيْنَ اسْتَقَرَّتْ بِكَ النَّوَى بِلْ أَى أَرْضٍ تُقْلِكُ أَوْ تُرَى أَوْ بَرَضَوَى أَوْ غَيْرَهَا أَمْ ذِي طَوَى» (فرازی از دعای ندبه)

یعنی: ای کاش می‌دانستم که فراق و دوری تو تا به کی ادامه دارد بلکه ای کاش می‌دانستم کدام سرزمین تو را در بر گرفته و یا در کدام قطعه خاک اقامت گزین، آیا در منطقه رضوی یا در جای دیگر یا در محیط ذی طوی باشی.

نکات معرفتی اکتسابی این فراز از دعا

۱- در این فراز از دعا، داعی به عشق بازی با امام زمان (علیه السلام) می پردازد که تا کی باید منتظر کشید و کی چشمانمان نور جمال الهی را مشاهده خواهد کرد.

۲- در این فراز امام صادق (علیه السلام) به ما یاد می دهد که چطور با امام زمان سخن گوئیم؟ چطور گلایه محبت و عشق خود را اظهار کنیم.

۳- برآستی امام زمان کجاست؟ و در کجا به سر می برد؟ در کجا زندگی می کند واقعاً شیعه چنین امام مظلومی دارد که او را نمی بیند و درد فراق ولی نعمت خود را می خورد. «عَزِيزٌ عَلٰى اَنْ اَرٰى الْخَلْقَ وَ لَا تُرٰى وَ لَا اَسْمَعُ (اَسْمَعُ) لَكَ حَسِيْسًا وَ لَا نَجْوٰى» (فرازی از دعای ندبه)

یعنی: گران است بر من که خلق را بینم، تو دیده نشوی، چقدر ناگوار است بر من که نشونم از تو صدائی یا راز آهسته ای.

داعی در این بند از دعا چنین اشاره می کند که وقتی به خلق نگاه می کنم بر من گران می آید که همه را بینم ولی تو را نبینم. اینکه آن بزرگوار را ما نمی بینیم و از نظر ما غائب است نه از نظر آنست که او در منطقه دور دستی باشد که بخواهد خود را از نظر مردم پنهان کرده باشد، بلکه چنین است که آن آقا اغلب در میان مردم است ولی کسی او را به عنوان امام زمان تشخیص نمی دهد.

«بِنَفْسِي اَنْتَ مِنْ مُغِيْبٍ لَمْ يَخْلُ مِنْنا» (مفاتیح الجنان، فرازی از دعای ندبه)

یعنی: جانم فدای تو باد، ای ناپیدا و غائبی که از ما جدا نیستی.

داعی در این بند از دعا داعی اشاره فرماید که جانم فدای تو ای آقای که هم در میان ما هستی و هم در جای دیگر به تعبیری دیگر می توان امام زمان را امام حاضر نام برد چون آن بزرگوار به طور ناشناس در میان مردم زندگی کرده و حضور او در همه جا و در هر بلاد و مکان در هر دیار و شهر و در هر سرزمین امکان پذیر است. اشاره به خورشید پشت ابر بودن حضرت دارد. (طبرسی، الإحتجاج علی أهل اللجاج، ۱۴۰۳ ق: ج ۲، ص ۴۷۱).

چرا امام زمان از دیده ها پنهان است؟

شیخ صدوق (علیه‌الرحمه) در کتاب *علل الشرایع* از امام صادق (علیه‌السلام) روایت نموده که فرمود: قائم ما را غیبتی اسن که مدت آن به طول می‌انجامد، من گفتم: یابن رسول‌الله برای چه غیبت می‌کند؟ فرمود: خداوند عزوجل می‌خواهد علائم پیغمبران را در غیبت‌های خود درباره او نیز جاری گرداند (امر مدیر) او می‌باید به اندازه غیبت‌های پیغمبران غیبت نماید، قال الله تعالی «تَرَکْبُنْ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ» (انشقاق، آیه ۱۹) اشاره بر اینکه آثاری از شما بر اساس آنها که بیشتر بوده‌اند در میان شما نیز جاری است. (شیخ صدوق، *علل الشرایع*، ۱۳۸۸: ج ۱، ص ۷۷۹).

دوگونه از معرفت امام زمان (عج) متصور است:

۱- معرفت اعطایی

معرفت اعطایی حضرت بدین صورت است که انسان با عمل کردن به شریعت مقدس اسلام قلب خود را برای اعطای معرفت آن حضرت آماده کند یعنی باید سعی در تزکیه قلب و اتصاف آن به صفات اخلاق نمود تا زمینه را برای اعطای معرفت باز کند تا نور امام زمان در قلب انسان جاری شود.

۲- معرفت اکتسابی

معرفت اکتسابی بدین نحو بود که انسان با خواندن و تأمل نمودن در کتاب‌ها و زیارات و دعا‌هایی که در مورد حضرت وارد شده است، معرفت کسب می‌نمود مثلاً: امام زمان باب‌الله است، امام زمان سبب متصل بین زمین و آسمان است، امام زمان وجه‌الله است، امام زمان ولی نعمت تمام عالم است، اما در معرفت اعطایی حقیقت امام زمان بر قلب فرد ظهور می‌کند حقیقت این معنی که امام زمان باب‌الله است یا وجه‌الله است و ... ظهور می‌کند. پس معرفت از عالم بالا می‌آید باید توجه نمود که باید به وظیفه خود عمل کرد و وظیفه نیز عمل به شریعت همان رساله مرجع تقلید می‌باشد.

نتیجه‌گیری

با توجه به آنچه نوشته شد این نتیجه به دست آمد

معرفت امام زمان (علیه السلام) دو گونه است ۱- اکتسابی ۲- اعطایی

در کسب معرفت اکتسابی فرد به دنبال کتاب‌ها، زیارات و ادعیه‌ای که در مورد امام زمان نوشته شده است، می‌رود و با خواندن و تأمل نمودن در آنها نیست به امام زمان معرفت پیدا می‌کند. مثل اینکه: امام زمان باب‌الله است، امام زمان وجه‌الله است.

اما در معرفت اعطایی فرد با عمل کردن به شریعت، قلب خود را برای دادن معرفت از طرف حضرت آماده می‌کند یعنی باید سعی در تزکیه نفس و اتصاف آن به صفات فاضله اخلاق نمود و از ارتکاب رذایل اخلاقی اجتناب نمود تا سنخیت بین فرد و حضرت ایجاد شود. در این صورت است که فرد قابلیت پیدا می‌کند که به قلب او اضافه معرفت کنند و این هم بدین صورت است که نور امام در قلب این فرد ظهور می‌کند یا مثلاً حقیقت اینکه امام زمان وجه‌الله است و در نتیجه می‌توان گفت که ظهور رحمت اکتسابی نسبت به مظاهر خدای متعال از سنخ رحمت عام است و ظهور رحمت اعطائی ویژه را باید از سنخ خاص و ویژه پروردگار تلقی نمود.

فهرست منابع

- ۱- قرآن کریم.
- ۲- علی بن الحسین، امام چهارم علیه السلام، «الصحیفه السجادیه»، ج ۱، الهادی، قم، ۱۳۷۶ ش.
- ۳- موسوی اصفهانی، محمد تقی، «مکیال المکارم»، ج ۵، انتظار، قم، ۱۳۸۷ ش.
- ۴- کلینی، محمد ابن یعقوب، «اصول کافی»، ج ۵، اسوه، قم، ۱۳۸۱ ش.
- ۵- برقی، ابو جعفر احمد بن محمد بن خالد، «المحاسن»، ج ۲، دار الکتب الإسلامیه، قم، ۱۳۷۱ ق.
- ۶- ابن فارس، احمد، «معجم مقاییس الفه»، بیروت، ۱۴۱۲ ق.
- ۷- شیخ مفید، محمد بن محمد بن نعمان، «النکت الاعتقادیه»، ج ۱، المؤتمر العالمی لألفیه الشیخ المفید، قم، ۱۴۱۳ ق.
- ۸- قمی، شیخ عباس، «مفاتیح الجنان»، ج ۱۱، تهران، ۱۳۸۰ ش.
- ۹- مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی «بحار الأنوار»، ج ۲، ج ۸۴، دار إحياء التراث العربی، بیروت، ۱۴۰۳ ق.
- ۱۰- کلینی، محمد ابن یعقوب، «اصول کافی»، ج ۵، اسوه، قم، ۱۳۸۱ ش.
- ۱۱- زمردیان، احمد، «شرحی بر دعای ندبه»، ج ۲، فرهنگ اسلامی، تهران، ۱۳۷۴ هـ ش.
- ۱۲- طوسی، محمد بن الحسن، «مصباح المتهدّد و سلاح المتعبّد»، ج ۱، مؤسسه فقه الشیعه، بیروت، ۱۴۱۱ ق.
- ۱۳- مجلسی، محمد باقر، «بحار الانوار»، ج ۱۰، سنا، قم، ۱۳۸۱، هـ ش.
- ۱۴- حمیری، عبدالله بن جعفر حمیری، «قربُ الإسناد»، ج ۱، مؤسسه آل البيت لاحیاء التراث، قم، ۱۴۱۳ ق.

۱۵- ابن بابویه، محمد بن علی، «کمال الدین و تمام النعمه»، چ ۲، اسلامیه، تهران، ۱۳۹۵ق.

-۱۶

<http://ensani.ir/fa/article/75927/%D%A%D%A%VD%A%D%A%DBA%C%D%AAA-%D%AAF%DBA%C%D%A7%9>

۱۷- ابن مشهدی، محمد بن جعفر، «المزار الكبير»، چ ۱، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، قم، ۱۴۱۹ق.

۱۸- ابن بابویه، محمد بن علی، «من لا یحضره الفقیه»، چ ۲، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، قم، ۱۴۱۳ق.

۱۹- ابن طاووس، علی بن موسی، «إقبال الأعمال»، چ ۲، دار الکتب الإسلامیه، تهران، ۱۴۰۹ق.

۲۰- مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، «زاد المعاد- مفتاح الجنان»، چ ۱، مؤسسه الأعلمی للمطبوعات، بیروت، ۱۴۲۳ق.

۲۱- ابن قولویه، جعفر بن محمد، «کامل الزیارات»، چ ۱، دار المرتضویه، نجف اشرف، ۱۳۵۶ش.

۲۲- طبرسی، احمد بن علی، «الإحتجاج علی أهل اللجاج»، چ ۱، نشر مرتضی، مشهد، ۱۴۰۳ق.

۲۳- شیخ صدوق، محمد ابن علی، «علل الشرایع»، چ ۱۰، مؤمنین، قم، ۱۳۸۸ هـ.ش.